

Nederlandse Mededingingsautoriteit

BESLUIT

Besluit van de Raad van Bestuur van de Nederlandse Mededingingsautoriteit als bedoeld in artikel 37, eerste lid, van de Mededingingswet.

Nummer 5190 / 17

Betreft zaak: 5190/ Total Nederland - Calpam

I. MELDING

1. Op 14 september 2005 heeft de Raad van Bestuur van de Nederlandse Mededingingsautoriteit een melding ontvangen van een voorgenomen concentratie in de zin van artikel 34 van de Mededingingswet. Hierin is medegedeeld dat Total Nederland N.V., onderdeel van de Franse Total Groep, voornemens is zeggenschap te verkrijgen, in de zin van artikel 27, onder b, van de Mededingingswet, over Calpam B.V., onderdeel van het Franse energie- en transportconcern Bolloré. Van de melding is mededeling gedaan in Staatscourant 183 van 21 september 2005. Naar aanleiding van de mededeling in de Staatscourant heeft een derde een zienswijze naar voren gebracht. Deze zienswijze wordt in het navolgende kort vermeld. Ambtshalve zijn vragen gesteld aan diverse marktpartijen.

II. PARTIJEN

2. Total Nederland N.V. (hierna: Total Nederland) is een naamloze vennootschap naar Nederlands recht. Total Nederland is onderdeel van de Total Groep (hierna: Total).
3. Total is een geïntegreerde aardoliemaatschappij die in alle lagen van de productiekolom van de aardoliesector actief is. In Nederland is Total Nederland onder meer actief op het gebied van handel in motorbrandstoffen en verkoop aan handelaren en zakelijke eindgebruikers van brandstoffen en smeermiddelen voor de scheepvaart. De verkoop aan zakelijke eindgebruikers in de scheepvaart geschiedt via Fiwado Nederland B.V. (hierna: Fiwado), een 100% dochteronderneming van Total Nederland. Total is tevens actief in de chemiesector.
4. Calpam B.V. (hierna: Calpam) is een besloten vennootschap naar Nederlands recht. Zij is een 100% dochteronderneming van Calpam International Petroleum Company Holding, dat op haar beurt een 100% dochteronderneming is van het Franse energie- en transportconcern Bolloré.
5. Calpam is actief op het gebied van de verkoop aan handelaren en zakelijke eindgebruikers van gasolie, smeermiddelen en aanverwante artikelen voor de scheepvaart. Zij is tevens actief op het gebied van de handel en transport van motorbrandstoffen.

III. DE GEMELDE OPERATIE

6. De gemelde operatie bestaat uit de verwerving van alle aandelen in Calpam door Total Nederland. Het voornemen tot de concentratie is neergelegd in de door partijen overgelegde brief met de titel "*Offer for the acquisition of the entire share capital of Calpam BV, Bestoil BV and Smits Kolen & Oliehandel BV and all of their assets*" van Total aan Bolloré Energie d.d. 19 juli 2005.

IV. TOEPASSELIJKHEID VAN HET CONCENTRATIE TOEZICHT

7. De gemelde operatie is een concentratie in de zin van artikel 27, onder b, van de Mededingingswet. De hierboven, onder punt 6, omschreven transactie leidt er toe dat Total Nederland uitsluitende zeggenschap over Calpam verkrijgt.

8. Betrokken ondernemingen zijn Total Nederland en Calpam.

9. Uit de bij de melding ter beschikking gestelde omzetgegevens blijkt dat de gemelde concentratie binnen de werkingssfeer van het in hoofdstuk 5 van de Mededingingswet geregelde concentratietoezicht valt.

V. BEOORDELING

A. RELEVANTE MARKTEN

Introductie

10. De olie-industrie wordt in het algemeen verdeeld in de *upstream*-aardoliesector (i.e. de exploratie, ontginning en productie van ruwe aardolie en aardgas), de *downstream*-aardoliesector (raffinage en verkoop van brandstoffen; veredeling van aardgas en productie en verkoop van smeermiddelen) en verschillende petrochemische activiteiten.²

11. Er is geen sprake van horizontale overlap tussen de activiteiten van partijen in de *upstream*-aardoliesector. Evenmin is er sprake van een verticale relatie tussen Total Nederland en Calpam in opeenvolgende lagen binnen de productiekolom van de *upstream*- en *downstream*-aardoliesector. Om die reden zal in het onderhavige besluit niet verder op de *upstream*-aardoliesector worden ingegaan.

12. Binnen de *downstream*-aardoliesector is Total actief op het gebied van raffinage en verwerking van ruwe aardolie. Deze activiteit is verticaal gerelateerd aan de handelsactiviteiten van Calpam. Binnen de handelsactiviteiten van beide partijen is op diverse terreinen sprake van

¹ Bestoil B.V. en Smits Kolen & Oliehandel B.V. zijn 100% dochters van Calpam B.V.

² Zie bijvoorbeeld de beschikking van 29 september 1999 in zaak IV/M. 1383 – *Exxon/ Mobil*, punt 7.

horizontale overlap. Hieronder zal nader worden ingegaan op de betrokken markten, waarbij de omschrijving van de horizontale en verticale relaties nader wordt uitgewerkt.

RELEVANTE PRODUCTMARKTEN

Raffinage en verwerking van ruwe aardolie

13. Raffinage behelst de bewerking van ruwe aardolie tot verschillende geraffineerde aardolieproducten. Als bijproduct van de raffinage ontstaan basisoliën waaruit door toevoeging van chemische additieven smeermiddelen verkregen worden.
14. Hoewel er sterke aanwijzingen zijn voor aanbods substitutie tussen de verschillende producten die door raffinage worden verkregen, is in eerdere besluiten en beschikkingen³ in het midden gelaten of de markt voor raffinage nader dient te worden onderscheiden naar geraffineerd product. In de onderhavige zaak kan dit eveneens in het midden blijven, omdat dit de uiteindelijke beoordeling niet beïnvloedt (zie punt 40 en 41).
15. Total is actief op de markt(en) voor raffinage en verwerking van ruwe aardolie.⁴ Calpam is op deze markt(en) niet actief. Calpam is (evenals Total Nederland) actief op de markt(en) voor de handel in geraffineerde aardolieproducten en smeermiddelen. Derhalve is (zijn) de markt(en) voor raffinage en verwerking van ruwe aardolie verticaal beïnvloed.

Handelsmarkten voor geraffineerde aardolieproducten en smeermiddelen

16. Terwijl er op het niveau van raffinage aanwijzingen zijn dat verschillende typen brandstoffen op basis van aanbods substitutie tot één markt behoren, wordt op het niveau van de handel in geraffineerde aardolieproducten in eerdere besluiten⁵ en beschikkingen⁶ uitgegaan van afzonderlijke markten voor motorbrandstoffen en brandstoffen voor de luchtvaart. In een eerder besluit⁷ is voorts uitgegaan van een afzonderlijke markt voor stookolie (ten behoeve van zeeschepen) en marinedistillaten (brandstoffen ten behoeve van hulpmotoren van zeeschepen en de hoofd- en hulpmotoren van kustvaart-, binnenvaart- en visserijschepen).⁸ Calpam is niet actief

³ Zie het besluit van 28 oktober 2002 in zaak 3173/*Wintershall – Clyde*, punt 12, het besluit van 10 februari 2003 in de zaak 3289/*Petroplus – Gedo Beheer*, punt 11 en verschillende beschikkingen van de Europese Commissie. Zie bijvoorbeeld de beschikking in zaak IV/M.1383 – *Exxon/Mobil*, reeds aangehaald, punt 15.

⁴ Total heeft raffinaderijen in Frankrijk, België, Duitsland, Italië, Groot-Brittannië, de Verenigde Staten en Nederland.

⁵ Zie bijvoorbeeld het besluit in de zaak 3289/*Petroplus – Gedo Beheer*, reeds aangehaald, punt 26.

⁶ Zie bijvoorbeeld de beschikking van 9 februari 2000 in zaak COMP/M.1628 – *TotalFina/Elf*, punt 222.

⁷ Zie het besluit van 6 augustus 2001 in zaak 2558/*Petroplus – Sidopa*, punt 8 tot en met 11.

⁸ Tot de markt voor marinedistillaten werden in dit besluit (i) zwarte diesel, (ii) geblende diesel, (iii) gasolie en (iv) heldere diesel gerekend. Uit gesprekken met marktpartijen in onderhavige zaak blijkt echter dat de categorieën (i), (ii) en (iv)

op het gebied van brandstoffen voor de luchtvaart. Op de markten voor de verkoop van motorbrandstoffen zijn de activiteiten van Calpam zeer beperkt.⁹ Op de markten voor brandstoffen voor de luchtvaart en de verkoop van motorbrandstoffen zal derhalve in het hiernavolgende niet nader worden ingegaan.

Markten voor de verkoop van gasolie voor de scheepvaart

17. Total en Calpam zijn beide actief op het gebied van verkoop van gasolie aan binnenvaart en visserij. Zij zijn zowel actief op het gebied van de levering aan de eindgebruikers, via bunkerstations, pontons en bunkerboten, als op het gebied van levering aan handelaren. Total Nederland levert vanaf de raffinaderij rechtstreeks aan handelaren en via de bunkerstations van Fiwado aan zakelijke eindgebruikers. Calpam exploiteert eveneens bunkerstations, en is daarnaast actief als tussenhandelaar.

18. Partijen stellen dat de handel in gasolie voor de scheepvaart, naar analogie van de motorbrandstoffen, moet worden onderverdeeld in een markt voor verkoop aan handelaren en een markt voor verkoop aan (zakelijke) eindgebruikers. In een beschikking¹⁰ wordt ook een afzonderlijke markt voor verkoop aan (zakelijke) eindgebruikers gedefinieerd. Om die reden zal in de onderhavige zaak worden uitgegaan van een onderscheid tussen verkoop aan handelaren en verkoop aan zakelijke eindgebruikers van gasolie voor de scheepvaart.

Verkoop aan handelaren van gasolie voor de scheepvaart

19. Tot de markt voor verkoop aan handelaren van gasolie voor de scheepvaart behoren volgens partijen de leveringen aan handelaren voor zowel de binnenvaartschepen, de visserijboten als voor de hulpmotoren van zeeschepen. Met partijen kan, evenals in een eerdere beschikking¹¹, worden aangenomen dat er op dit handelsniveau geen nader onderscheid dient te worden gemaakt naar uiteindelijke afnemer, aangezien er geen reden is om aan te nemen dat een leverancier van gasolie aan handelaren onderscheid maakt naar de uiteindelijke afnemers die

brandstoffen voor zeeschepen zijn. Om die reden wordt in onderhavige zaak uitgegaan van een afzonderlijke markt voor gasolie voor de scheepvaart (ten behoeve van hulpmotoren van zeeschepen en hoofdmotoren van coasters, visserijboten en binnenvaartschepen) en zal niet langer worden gesproken van “marinedistillaten”.

⁹ Zowel op de groothandels- als op de detailhandelsmarkt voor motorbrandstoffen is de toevoeging van Calpam aan de marktaandelen van Total Nederland minder dan [0-10] *%.

* In deze openbare versie van het besluit zijn delen van de tekst vervangen of weggelaten om redenen van vertrouwelijkheid. Vervangen of weggelaten delen zijn met vierkante haken aangegeven. In het geval van getallen of percentages kan de vervanging hebben plaatsgevonden in de vorm van vermelding van bandbreedtes.

¹⁰ Zie de beschikking in zaak COMP/M.1628 – *TotalFina/Elf*, reeds aangehaald, punt 27.

¹¹ Zie de beschikking in zaak COMP/M.1628 - *TotalFina/Elf*, reeds aangehaald, punt 28.

door deze handelaren worden bediend, terwijl het product dat hij levert identiek is voor al deze afnemers.

Verkoop aan zakelijke eindgebruikers van gasolie voor de scheepvaart

20. Volgens partijen dient er op het niveau van de verkoop aan de eindgebruiker van gasolie een nader onderscheid te worden gemaakt naar verkoop van gasolie aan binnenvaart, visserij en zeescheepvaart. Voor de levering van gasolie aan de scheepvaart wordt gebruik gemaakt van zowel vaste locaties, zogenaamde bunkerstations en pontons, als van varende locaties, zogenaamde bunkerboten.¹² Door de grootte van zeeschepen is de capaciteit van de bunkerboten voor de binnenvaart en visserij onvoldoende om deze te bevoorraden. Daarnaast kunnen zeeschepen vanwege hun diepgang de meeste bunkerstations voor de binnenvaart en visserij niet bereiken. Ook zijn er op het gebied van verkoop aan zeeschepen andere partijen actief dan op het gebied van de verkoop aan de binnenvaart en visserij. Over het algemeen worden zeeschepen beleverd door de grote internationale oliemaatschappijen en door onafhankelijke, vaak internationaal georiënteerde, (zee)bunkerbedrijven.

21. Ten aanzien van het onderscheid tussen verkoop aan binnenvaart en verkoop aan visserij stellen partijen dat deze normaal gesproken plaatsvinden in onderscheiden geografische locaties. In principe worden vissersboten in zeehavens beleverd, terwijl binnenvaartschepen langs rivieren en kanalen worden beleverd. Van de circa 70 bunkerlocaties in Nederland zijn er volgens partijen slechts 15 waar zowel binnenschippers als vissers kunnen bunkeren. Het onderscheid tussen verkoop aan binnenvaart en visserij wordt door de in het kader van onderhavige zaak bevroegde marktpartijen herkend. Marktpartijen hebben bovendien aangegeven dat verkooppunten voor vissersboten in het algemeen geen of weinig aanverwante diensten leveren en artikelen verkopen.

22. In onderhavige zaak kan echter in het midden worden gelaten of binnen de markt voor verkoop aan zakelijke eindgebruikers van gasolie voor de scheepvaart al dan niet een nader onderscheid dient te worden gemaakt tussen verkoop aan binnenvaart, visserij en zeescheepvaart (t.b.v. de hulpmotoren) aangezien de materiële beoordeling hierdoor niet wordt beïnvloed (zie punt 33 en punt 34).

Verkoop van smeermiddelen

¹² Een bunkerstation is een drijvende opslagtank van waaruit brandstof kan worden verkocht aan de scheepvaart met daarbij in de meeste gevallen een winkel met scheepsbenodigdheden en aanverwante artikelen. Een ponton is een soort drijvende opslagtank van waaruit brandstof kan worden verkocht aan de scheepvaart. Een ponton heeft in het algemeen minder functies (geen winkel, minder opslagcapaciteit) dan een bunkerstation. Op bijna alle locaties wordt een bunkerstation of een ponton vergezeld door een of meerdere bunkerboten. Een bunkerboot is een kleinere boot die schepen al varende van brandstof kan voorzien.

23. Partijen gaan, onder verwijzing naar een beschikking van de Europese Commissie¹³, uit van een afzonderlijke markt voor smeermiddelen van de scheepvaart. Uit een eerdere beschikking¹⁴ blijkt echter dat de door de Europese Commissie gedefinieerde markt voor *marine lubricants* betrekking heeft op smeerolie voor de (internationale) zeescheepvaart. In deze beschikking stelt de Europese Commissie dat smeerolie bestemd voor binnenvaartschepen tot de markt voor smeerolie voor de *automotive*- en transportmarkt behoort. De positie van Calpam op een totale markt voor smeermiddelen voor de *automotive*- en transportmarkt is verwaarloosbaar. Op de markt van smeermiddelen voor de *automotive*- en transportmarkt zal derhalve in het hiernavolgende niet nader worden ingegaan.

RELEVANTE GEOGRAFISCHE MARKTEN

Raffinage en verwerking van ruwe aardolieproducten

24. Partijen zijn van mening dat de geografische markt voor de raffinage van gasolie ruimer is dan Nederland. Uitgaande van de handelsstromen via de belangrijkste rivieren behoren mogelijk ook België, Frankrijk en Duitsland tot deze markt. In eerdere beschikkingen¹⁵ en een besluit¹⁶ is in het midden gelaten of de markt voor de raffinage van ruwe aardolieproducten de Europese Unie of West-Europa omvat. In een andere beschikking¹⁷ is aangegeven dat de geografische markt voor de raffinage van gasolie mogelijk slechts een deel van de Europese Unie omvat. Ook in de onderhavige zaak kan de exacte geografische marktafbakening van de markt(en) voor de raffinage en verwerking van ruwe aardolieproducten in het midden worden gelaten aangezien de materiële beoordeling hierdoor niet wordt beïnvloed (zie de punten 40 en 41).

Verkoop aan handelaren van gasolie voor de scheepvaart

25. Partijen zijn van mening dat de geografische markt ten minste nationaal is aangezien gasolie over een grote afstand winstgevend kan worden vervoerd. Zij geven aan dat gasolie in de regel direct vanaf de raffinaderijen in Pernis, Europoort en Vlissingen, of vanuit een depot in Amsterdam wordt geleverd aan handelaren in het gehele land. Met (markt)partijen kan worden aangenomen dat de markt voor verkoop aan handelaren van gasolie voor de scheepvaart ten minste nationaal van aard is.

¹³ Beschikking van 17 maart 2005 in de zaak COMP/M.3730 - *Lukoil - Teboil / Suomen Petrooli*, punt 8.

¹⁴ Beschikking van 18 mei 2000 in zaak COMP/M.1891 – *BP Amoco/Castrol*, punt 12.

¹⁵ Zie bijvoorbeeld de beschikking in zaak IV/M.727- *BP / Mobil*, reeds aangehaald, punt 34.

¹⁶ Zie het besluit in zaak 3289/*Petroplus – Gedo Beheer*, reeds aangehaald, punt 29.

¹⁷ Zie de beschikking van 1 december 2003 in de zaak COMP/M.3291- *Preem / Skandinaviska Raffinaderi*, punt 14. Hierin werd uitgegaan van een Scandinavische markt voor gasolie.

Verkoop aan zakelijke eindgebruikers van gasolie voor de scheepvaart

26. Partijen zijn van mening dat de (mogelijke) geografische markt(en) voor de verkoop aan zakelijke eindgebruikers van gasolie voor de scheepvaart nationaal is (zijn). Partijen wijzen op het feit dat vanuit de vraagzijde de geografische markt(en) mogelijk beperkt is (zijn) tot een enkele vaarroute of havengebied maar dat de verschillende vaarroutes onderling verbonden zijn en dat de verzorgingsgebieden van de bunkerstations elkaar overlappen waardoor een keten van substitutie ontstaat.¹⁸ Daarnaast zijn de meeste bunkerstations onderdeel van grote internationale concerns die een nationaal prijsbeleid voeren.

27. Bunkerstations die deel uitmaken van een landelijk opererende onderneming hebben in principe één gasolieprijs per klant. Uit onderzoek onder concurrenten blijkt echter dat de concurrentieomstandigheden niet in elk havengebied en op elke vaarroute dezelfde zijn, en dat prijzen als gevolg hiervan kunnen verschillen. De gemiddelde prijzen op de hoofdvaarroutes verschillen van de gemiddelde prijzen van gasolie op de overige vaarroutes. Daarnaast heeft een concurrent in het kader van het onderzoek in de onderhavige zaak aangegeven dat binnen zijn netwerk van bunkerstations enkele vestigingen soms toch individueel met eindgebruikers onderhandelen over de prijs van gasolie.

28. Partijen en concurrenten hebben aangegeven dat de maximale afstand waarbinnen bunkerboten hun klanten beleveren ongeveer 30 tot 50 kilometer van het bunkerstation is. Gegeven de ligging van de verschillende bunkerstations kan substantiële overlap van verzorgingsgebieden niet op voorhand worden aangenomen. Ook eindgebruikers hebben aangegeven dat er (bepaalde typen) binnenvaartschepen zijn die een vaste vaarroute varen en voor het bunkeren van gasolie hiervan niet zullen of kunnen afwijken.

29. In de onderhavige zaak kan, evenals in eerdere zaken¹⁹, in het midden worden gelaten of er sprake is van (een) landelijke markt(en) voor de levering aan zakelijke eindgebruikers van gasolie voor de scheepvaart of van regionale markten naar vaarroutes en havengebieden, aangezien de materiële beoordeling hierdoor niet wordt beïnvloed (zie de punten 33 tot 39).

30. Uitgaande van mogelijke regionale markt(en) op het gebied van de verkoop aan zakelijke eindgebruikers van gasolie voor de scheepvaart overlappen de activiteiten van partijen elkaar alleen op mogelijke markt van de verkoop van gasolie aan de binnenvaart in het gebied Amsterdam – IJmuiden, Nieuwe Waterweg – Merwede en in het gebied Rijn – Waal.

¹⁸ Partijen wijzen hierbij op de beschikking in zaak COMP/M.1628- *TotalFina / Elf*, reeds aangehaald, punt 177 tot en met punt 183.

¹⁹ Zie het besluit in zaak 3289/*Petroplus – Gedo Beheer*, reeds aangehaald, punt 38 en het besluit in zaak 2558/*Petroplus – Sidopa*, reeds aangehaald, punt 12.

B. GEVOLGEN VAN DE CONCENTRATIE

31. In het hiernavolgende zal eerst worden ingegaan op de mogelijkheid dat als gevolg van onderhavige concentratie een enkelvoudige machtspositie kan ontstaan of worden versterkt. Vervolgens zal worden ingegaan op de mogelijkheid dat als gevolg van deze concentratie een collectieve machtspositie kan ontstaan of worden versterkt die tot gevolg heeft dat de mededinging op de Nederlandse markt of een deel daarvan op significante wijze wordt belemmerd.

Enkelvoudige machtspositie

HORIZONTALE OVERLAP

Verkoop aan handelaren van gasolie voor de scheepvaart

32. De omvang van de markt voor verkoop aan handelaren van gasolie voor de scheepvaart in Nederland in 2004 bedroeg circa 1,12 miljoen ton.²⁰ Het marktaandeel van Total Nederland bedroeg in 2004 circa [10-20]%. Calpam had een marktaandeel in 2004 van circa [0-10]%, zodat het gezamenlijke marktaandeel van partijen in 2004 op de markt voor de groothandel van gasolie voor scheepvaart circa [10-20]% is. Naast partijen zijn de grote oliemaatschappijen, zoals Esso, Shell en BP actief op dit gebied.

Verkoop aan zakelijke eindgebruikers van gasolie voor de scheepvaart

Landelijke markt

33. De omvang van de markt voor de levering van gasolie aan de scheepvaart bedraagt in totaal circa 1,12 miljoen ton. Het gezamenlijke marktaandeel van partijen op het gebied van verkoop aan zakelijke eindgebruikers van gasolie voor de scheepvaart bedraagt circa [20-30]% (Total Nederland circa [10-20]% en Calpam circa [0-10]%).

34. Indien wordt uitgegaan van afzonderlijke markten voor verkoop van gasolie aan binnenvaart, visserij en zeescheepvaart (ten behoeve van de hulpmotoren) is er geen overlap op het gebied van de verkoop van gasolie aan de visserij en zeescheepvaart (ten behoeve van de hulpmotoren) aangezien Total Nederland niet actief is op het gebied van levering aan de visserij en aangezien Calpam niet actief is op het gebied van levering aan de zeescheepvaart. De omvang van de Nederlandse markt in 2004 voor de verkoop van gasolie aan binnenvaart is circa 926.000

²⁰ Bron: *Energiebericht aardoliebalans 2004*, tabel 16, CBS. De cijfers zijn gecorrigeerd voor de verkopen aan de zeescheepvaart.

ton²¹. Partijen exploiteren samen 10 bunkerstations (Total Nederland 6 en Calpam 4) voor de binnenvaart.²² Het gezamenlijke marktaandeel van partijen op de markt van de verkoop van gasolie aan de binnenvaart is circa [20-30]% (Total Nederland circa [10-20]% en Calpam circa [0-10]%). Op een landelijke markt zijn Slurink bunkerstations (hierna: Slurink) met een marktaandeel van circa [20 – 30]% en Rijnplus van Woerden (hierna: Rijnplus) met een marktaandeel van circa [10 - 20]%, de belangrijkste concurrenten van partijen. Slurink exploiteert acht bunkerpunten (stations en pontons) die alle het label Shell voeren, Rijnplus is een onderneming met vijf bunkerstations, die het Esso-merk voeren. Daarnaast is er nog een groot aantal ondernemingen met één of twee vestigingen. Onder deze ondernemingen zijn er zeven die het BP merk voeren en een groot aantal “merkloze” verkooppunten.

Regionale markten

35. Op basis van schattingen van partijen en afzetgegevens van marktpartijen bedraagt de omvang van de markt in 2004 voor het gebied Amsterdam – IJmuiden circa 100.000 ton, voor het gebied Nieuwe Waterweg – Merwede circa 300.000 ton en voor het gebied Rijn – Waal op 380.000 ton.

36. Uitgaande van bovengenoemde marktomvang is het gezamenlijke marktaandeel van partijen in het gebied Amsterdam – IJmuiden circa [20-30]% (Total Nederland circa [10-20]% en Calpam circa [0-10]%). In het gebied Nieuwe Waterweg – Merwede ligt het gezamenlijke marktaandeel van partijen op circa [30-40]% (Total Nederland circa [20-30]% en Calpam circa [0-10]%). Het gezamenlijke marktaandeel van partijen in het gebied Rijn – Waal is [20-30]% (Total Nederland circa [10-20]% en Calpam circa [10-20]%).

37. Naast partijen zijn in alle regio's meerdere concurrenten actief. Slurink en Rijnplus hebben beide vestigingen in alle drie hiervoor genoemde regio's. Tevens is in elk van de regio's een zelfstandige vestiging onder BP-vlag gevestigd en daarnaast in elke regio nog minimaal één andere merkloze aanbieder.

38. Ten aanzien van de landelijke en regionale markten voor verkoop van gasolie aan de binnenvaart heeft één marktpartij in een zienswijze aangegeven dat de concurrentiepositie van particuliere exploitanten van bunkerstations verslechtert als gevolg van de voorgenomen overname. De overige concurrenten die in het kader van onderhavige zaak zijn bevestigd hebben alle aangegeven geen negatieve gevolgen te verwachten van onderhavige concentratie. Eén van de bevestigde afnemers in deze markt heeft aangegeven als gevolg van de concentratie minder keuze te hebben in leveranciers, aangezien niet alle handelaren in staat zijn in de omvang van zijn vraag te voldoen. Deze marktpartij noemde echter in elk geval Rijnplus en Slurink als aanbieders die

²¹ Bron: *Energiebericht aardoliebalans 2004*, tabel 16, CBS.

²² Calpam exploiteert daarnaast nog 3 bunkerpunten voor de visserij.

hiertoe wel in staat zouden zijn. De overige afnemers die in het kader van onderhavige zaak zijn bevestigd hebben aangegeven geen negatieve gevolgen te verwachten van de voorgenomen concentratie.

39. Gezien de marktaandelen van partijen op de landelijke en regionale markt(en) voor de verkoop van gasolie aan zakelijke eindgebruikers ten behoeve van de scheepvaart, de aanwezigheid van minimaal twee belangrijke concurrenten op elke markt en de reacties van het merendeel van concurrenten en afnemers is niet aannemelijk dat als gevolg van onderhavige concentratie een enkelvoudige economische machtspositie kan ontstaan of worden versterkt op deze markt(en) die tot gevolg heeft dat de daadwerkelijke mededinging op de Nederlandse markt of een deel daarvan op significante wijze wordt belemmerd.

VERTICALE RELATIE

Raffinage en verwerking van ruwe aardolie

40. Indien wordt uitgegaan van een markt voor raffinage van ruwe aardolie tot alle geraffineerde aardolieproducten, dan is deze verticaal gerelateerd aan de verschillende handelsmarkten voor geraffineerde aardolieproducten, zonder nader onderscheid te maken naar product. Uitgaande van een Nederlandse markt, behalen noch Total Nederland, noch Calpam marktaandelen op deze verticale gerelateerde markten die hoger zijn dan 20%.

41. Indien wordt uitgegaan van een afzonderlijke markt voor raffinage van ruwe aardolie tot gasolie, dan is het marktaandeel van Total Nederland, uitgaande van een nationale markt, [0-10]%. Op een ruimere geografische markt die Nederland, België, Frankrijk en Duitsland omvat heeft Total een marktaandeel van circa [20-30]%.

42. Gelet op het gezamenlijke marktaandeel van Total op de markt voor raffinage en verwerking van ruwe olieproducten en het gezamenlijke marktaandeel van partijen op de markten voor de verkoop aan handelaren in gasolie voor de scheepvaart (zie punt 32) en de gezamenlijke marktaandelen op de markt(en) voor de verkoop aan zakelijke eindgebruikers voor de scheepvaart (zie punt 33 tot en met 39) en is er geen reden om aan te nemen dat de onderhavige concentratie marktafsluitende effecten zal hebben.

Conclusie individuele machtspositie

43. Gelet op het voorgaande heeft de Raad van Bestuur van de Nederlandse Mededingingsautoriteit geen reden om aan te nemen dat als gevolg van de onderhavige concentratie op de markt(en) voor raffinage van ruwe aardolie, de markt voor verkoop aan handelaren van gasolie voor de scheepvaart en de (mogelijke) markt(en) voor verkoop aan zakelijke eindgebruikers van de gasolie voor de scheepvaart een enkelvoudige economische

machtspositie kan ontstaan of worden versterkt die tot gevolg heeft dat een daadwerkelijke mededinging op de Nederlandse markt of een deel daarvan op significante wijze wordt belemmerd.

Collectieve machtspositie

44. Ondernemingen die actief zijn op een markt die wordt gekenmerkt door een beperkt aantal spelers kunnen en zullen onder bepaalde omstandigheden hun marktgedrag stilzwijgend op elkaar afstemmen. Een dergelijke afstemming, waarbij enkele ondernemingen zich gezamenlijk onafhankelijk kunnen gedragen ten opzichte van concurrenten die geen deel uitmaken van de groep die het gedrag stilzwijgend afstemt, en/of van afnemers en/of leveranciers, kan in mededingingsrechtelijke zin worden aangeduid met het begrip collectieve economische machtspositie.

45. Op de markt voor verkoop aan handelaren van gasolie voor de scheepvaart veranderen de verhoudingen tussen de grootste spelers niet wezenlijk als gevolg van de concentratie, gezien het marktaandeel van Calpam op deze markt (zie punt 32). Het is niet aannemelijk dat als gevolg van onderhavige concentratie een collectieve machtspositie kan ontstaan of worden versterkt die tot gevolg heeft dat een daadwerkelijke mededinging op de Nederlandse markt of een deel daarvan op significante wijze wordt belemmerd.

46. Ten aanzien van de markt(en) voor verkoop aan eindgebruikers van gasolie voor de scheepvaart zullen Total Nederland en Calpam, samen met twee andere grote spelers Slurink en Rijnplus, een gezamenlijk marktaandeel van [50 – 80]% op de Nederlandse markt(en) hebben. Zoals reeds aangegeven blijft er in elke regio waar partijen actief zijn een aantal spelers over dat concurrentiedruk uitoefent. De symmetrie in marktaandelen tussen de grote spelers wordt door de voorgenomen overname niet vergroot.

47. Een van de basisvoorwaarden voor het ontstaan van stilzwijgende afstemming is dat de marktomstandigheden zodanig zijn dat het mogelijk is om gedrag te coördineren. Dit betekent onder andere dat er één of meer concurrentieparameters zijn waarop men elkaar kan vinden en dat marktpartijen een oriëntatiepunt moeten hebben op basis waarvan zij gedrag kunnen afstemmen. Aan deze voorwaarde wordt eerder voldaan naarmate de transparantie van de markt groter is.

48. Uit onderzoek in onderhavige zaak is gebleken dat prijzen voor levering van gasolie aan de scheepvaart tot stand komen op basis van onderhandelingen met individuele afnemers. Dit heeft tot gevolg dat de prijzen voor de levering van gasolie aan de binnenvaart per leverancier en per afnemer aanzienlijk kunnen verschillen. Verschillen zijn er met betrekking tot de

leveringsvoorwaarden en de hoogte van de prijs naar gelang de omvang van de afnemer en de duurzaamheid van de relatie tussen de leverancier en de afnemer. Het uitgangspunt voor de berekening van de prijzen voor gasolie is hetzelfde voor alle aanbieders van gasolie, namelijk de Platts²³-notering. De manier waarop de eindprijs tot stand komt, verschilt echter per aanbieder. Sommige aanbieders nemen de gemiddelde dagnotering als uitgangspunt, andere een gemiddelde 5-daagse notering of een gemiddelde maandprijs. Uit het onderzoek in het kader van onderhavige zaak is niet gebleken dat de prijzen die door aanbieders worden gehanteerd in zodanige mate inzichtelijk zijn voor hun concurrenten dat, gegeven de marktstructuur die na de concentratie ontstaat, stilzwijgende afstemming ten aanzien van de prijzen aan te nemen is.

49. Gezien het feit dat er na de concentratie nog drie grote spelers overblijven, de aanwezigheid van kleinere concurrenten naast de drie grote spelers, de bevindingen ten aanzien van de transparantie van de markt, en gezien de reacties van marktpartijen (zie punt 38) kan niet worden aangenomen dat als gevolg van de onderhavige concentratie een collectieve economische machtspositie kan ontstaan of worden versterkt op de markt(en) voor levering aan zakelijke eindgebruikers van gasolie voor de scheepvaart die tot gevolg heeft dat een daadwerkelijke mededinging op de Nederlandse markt of een deel daarvan op significante wijze wordt belemmerd.

VI. CONCLUSIE

50. Na onderzoek van deze melding is de Raad van Bestuur van de Nederlandse Mededingingsautoriteit tot de conclusie gekomen dat de gemelde operatie binnen de werkingssfeer valt van het in hoofdstuk 5 van de Mededingingswet geregelde concentratietoezicht. Hij heeft geen reden om aan te nemen dat als gevolg van die concentratie een economische machtspositie kan ontstaan of worden versterkt die tot gevolg heeft dat een daadwerkelijke mededinging op de Nederlandse markt of een deel daarvan op significante wijze wordt belemmerd.

51. Gelet op het bovenstaande deelt de Raad van Bestuur van de Nederlandse Mededingingsautoriteit mede dat voor het tot stand brengen van de concentratie waarop de melding betrekking heeft geen vergunning is vereist.

Datum: 31 oktober 2005

De Raad van Bestuur van de Nederlandse Mededingingsautoriteit,

²³ Platts is een onafhankelijk bedrijf dat dagelijks een overzicht publiceert van de prijs voor marinegasolie f.o.b. in Rotterdam.

namens deze:

W.g. Mr. J. Schönau
Directeur Concentratiecontrole

Tegen dit besluit kan degene, wiens belang rechtstreeks bij dit besluit is betrokken, binnen zes weken na de dag van bekendmaking van dit besluit een gemotiveerd beroepschrift indienen bij de arrondissementsrechtbank te Rotterdam, sector bestuursrecht, Postbus 50951, 3007 BM Rotterdam